

unum Christum, unum Dominum, creaturarum omnium quæ sunt et auctorem et dominum et rectorem cum Patre et Spiritu sancto confiteor; passum esse vera carnis passione, mortuum vera corporis sui morte, resurrexisse vera carnis suæ resurrectione, et vera animæ..... in qua veniet judicare vivos et mortuos assero. Novi et Veteris Testamenti unum eundemque credo auctorem, et Dominum, et Deum, Diabolum non per conditionem, sed per arbitrium factum esse malum. Credo hujus quam gestamus, et non alterius, carnis resurrectionem

A Credo judicium futurum, et recepturos singulos pro his quæ gesserunt, vel pœnas, vel præmia : nuptias non prohibeo, secunda matrimonia non damno, carni præceptionem non culpo, pœnitentibus reconciliatis communicare debere confiteor. In baptismo omnia peccata, id est tam illud originale contractum, quam ea quæ voluntate admissa sunt, dimitti credo; et extra Ecclesiam catholicam nullum salvari confiteor. Sanctas synodos quatuor quas universalis mater Ecclesia confirmat, confirmo (24).

SELECTA E CONCILIO REMENSI.

(Actes de la province ecclésiastique de Reims, tom. I, pag. 641.)

En 993, Gerbert réunit les évêques de la province en concile, pour condamner Herbert III, comte de Vermandois, et d'autres seigneurs qui pillaient les biens de l'Eglise. Le concile adressa aux coupables la remontrance suivante :

MONITOIRE.

Gerbertus et omnes episcopi dioceseos Remensium pervasoribus ejusdem.

Gerbertus gratia Dei Remorum episcopus, Guido Suessionicus, Adalbero Laudunensis, Ratbodus Noviomensis, Rotardus Cameracensis, Odo Sylvanectensis, Fulco Ambianensis, Framericus Morinensis, Heriveus Belvacensis, per gratiam sancti Spiritus episcopi. Vobis, Gerberto (25), et his qui subscripti sunt pervasoribus, carnificibus atque tyrannis, diu modestia sacerdotum furoris vestri rabiem sustinuit; et adhuc patienter expectat. Quousque ergo

B insania vestra sanis intellectibus nostris obsistet? Clades clero infertis, a cleri, monachorum et pauperum rapinis non cessatis. Convenimus ergo conscientiam vestram omnes episcopi Remorum dioceseos, et ad satisfactionem invitamus, spatiumque pœnitentiæ usque in proximis Kalendis attribuimus, tunc vos aut fertiles Ecclesiæ palmites recognituri, aut tanquam inutile lignum ab agro Dei gladio sancti Spiritus excisuri (26).

EXCERPTA E CONCILIO MOSOMENSI.

Léon, abbé de Saint-Boniface de Rome, fut envoyé en France par le pape, en qualité de légat, pour terminer l'affaire d'Arnoul. Un concile fut indiqué à Nouzon, pour le mois de juin 993; il ne s'y trouva que quatre évêques, encore n'étaient-ils pas de France. C'étaient Liudulfe, archevêque de Trèves, Aimon de Verdun, Nolger de Liège, et Sigefroi de Munster. Gerbert, cité au concile, s'assit en face des évêques, pour rendre compte de son ordination. L'évêque de Verdun exposa les faits dans un discours qu'il prononça en langue vulgaire, pour être compris des laïques. Ensuite il donna lecture d'une lettre du pape adressée aux métropolitains des Gaules sur cette affaire. Gerbert prononça lui-même son apologie, et la remit par écrit au légat. Après la délibération du concile, il fut ordonné à Gerbert de s'abstenir de toute fonction, et de garder la suspense jusqu'au prochain concile, indiqué à Reims pour le mois de juillet suivant. Gerbert voulut protester; mais sur les représentations de l'archevêque de Trèves, il consentit à s'abstenir de célébrer la messe.

DISCOURS DE GERBERT.

Semper quidem, reverendissimi patres, hunc diem præ oculis habui, spe ac voto ad eum intendi, ex quo, a fratribus meis admonitus, onus hoc sacerdotii non sine periculo capitis mei subii. Tanti erat apud me pereuntis populi salus, tanti vestra aucto-

C ritas, qua me fore tutum existimabam. Recordabar præteritorum beneficiorum, dulcis atque affabilis benevolentiae vestræ, qua præstantium sæpenumero cum multa laude usus fueram : cum ecce subito contrarius rumor vos offensos insinuat, vilioque

(24) Gerbert, epist. 25 et 26 bis; Labbe, tom. IX, col. 739; Hardouin, tom. VI, part. 1, col. 724; Marlot, tom. II, pag. 49, etc.

(25) Gerberto, Herbert, comte de Vermandois.

(26) Gerbert, epist. 40 bis; Labbe, tom. IX, col. 740; Hardouin, tom. VI, part. 1, col. 725; Marlot, tom. II, pag. 49, etc.

dare laborat quod magna paratum virtute inter alios constabat. Horrui, fateor, et quos antea formidabam gladios, præ indignatione vestra posthabui. Nunc, quia propitia divinitas coram contulit quibus salutem meam semper commisi, pauca super innocentiam meam referam, et quonam consilio urbi Remorum prælatus sim edisseram.

Ego quidem post obitum divi Ottonis Augusti cum statuissem non discedere a clientela patris mei Adalberonis, ab eodem ignorans ad sacerdotium præelectus sum, atque, in ejus discessu ad Dominum, coram illustribus viris futurus pastor ecclesiæ designatus. Sed simoniaca hæresis in petræ soliditate me stantem inveniens repulit, Arnulfum prætulit. Cui autem plusquam oportuit, fidele obsequium exhibui, donec eum per multos et per me apostatari palam intelligens, dato repudii libello, cum omnibus suis apostaticis dereliqui, non spe, non pactione capescendi ejus honoris, ut mei æmuli dicunt, sed monstruosis operibus diaboli territus in effigie hominis latitantis; non ideo, inquam, illum dereliqui, sed ne illud propheticum incurrerem: « Impio præbes auxilium, et his qui oderunt me amicitia jungeris, et idcirco quidem iram Domini mereberis (I Par., xix). » Deinde, sanctionibus ecclesiasticis per longa temporum spatia peractis legeque peremptoria consummata, cum nihil aliud restaret nisi ut judiciaria potestate principis coerceretur, et tanquam seditiosus et rebellis a principali cathedra removeretur; lege Africani concilii iterum a fratribus meis et regni primatibus conventus et commonitus sum, ut, excluso apostata, curam discissi et dilaniati susciperem populi; quod quidem diu distuli, et postea non satis sponte acquievi, quoniam quæ tormentorum genera me comitarentur, omnimodis intellexi. Hæc est viarum mearum simplicitas, hæc innocentiae puritas, et coram Domino et vobis sacerdotibus in his omnibus munda conscientia. Sed ecce ex adverso occurrit calumniator; vocum novitatibus, ut major fiat invidia, obloquitur: Dominum tuum tradidisti, carceri mancipasti, sponsam ejus rapuisti, sedem pervasisti. Itane ego dominum tradidi, cujus nunquam servus fuerim, cui etiam nullum sacramenti genus nunquam (sic) præstiterim? Sed si illi ad tempus famulatus sum, fecit hoc imperium patris mei Adalberonis, qui me in Remensi ecclesia commorari præcepit, quoadusque pontificis in ea sacrati mores actusque dignoscerem. Quod dum opperior, hostium præda factus sum, et quæ vestra munificentia magnorumque ducum largitas clara et præcipua contulerat, violenta prædonum manus abstulit, meque pene nudum gladiis suis ereptum doluit. Denique postquam illum apostatam dereliqui, vias et itinera illius non observavi, nec quolibet modo ei commucavi; quomodo ergo eum tradidi, qui ubi tunc temporis fuit nescivi? Sed neque eum carceri mancipavi, qui nunc nuper sub præsentia fidelium testium seniore meum conveni, ut propter me nec ad mo-

mentum ulla detineretur custodia. Si enim auctoritas vestra per me staret, tantum Arnulfus vilesceret, ut mihi obesse minimum valeret. Quod si contraria mihi (quod absit!) sententia vestra decerneret, quid mea interesset utrum Arnulfus an alius Remorum constitueretur episcopus?

Jam de rapta sponsa, sedeque pervasa, quod dicitur ridiculosum est. Dico enim primum nunquam illius fuisse sponsam quam, pro legitima donatione spiritualis dotis, collatis ante beneficiis exspoliavit, proscidit, dilaniavit. Necdum sacerdotali annulo insignitus erat, et jam omnia quæ notatæ sponsæ fuisse videbantur, satellites Simonis vastaverant. Dico etiam: Si concedatur quolibet modo illius sponsam fuisse, utique esse desiit, postquam pollutam et violatam, et (ut ita dicam) adulteratam suis prædonibus prostituit. Num igitur eam, aut quam non habuit, aut quam suo scelere perdidit, illius sponsam rapui? Sedem autem multitudine populorum referatam advena et peregrinus, nullius fretus opibus, pervadere qui potui? Sed forte apostolica sedes nobis opponitur, tanquam ea inconsulta summum hoc negotium discussum sit, vel ignorantia, vel contumacia. Certe nihil actum est vel agendum fuit, quod apostolicæ sedi relatum non fuerit, ejusdem per decem et octo menses expectata sententia. Sed dum ab hominibus consilium non capitur, ad Filii Dei supereminens eloquium recurritur: « Si oculus, inquit, tuus scandalizat te, erue eum, et projice illum abs te. (Matth. v.) » Et fratrem peccantem, coram testibus coramque Ecclesia commonitum, et non obtemperantem, decernit habendum tanquam ethnicum et publicanum. Conventus ergo Arnulfus, commonitus litteris et legatis episcoporum Galliarum, ut a cæpto furore desisteret, et, si valeret, quoquomodo se proditoris scelere purgaret; dum monita salubria contemnit, habitus est tanquam ethnicus et publicanus. Nec tamen idcirco dijudicatur ut ethnicus, ob sedis apostolicæ reverentiam, sacrique sacerdotii privilegia; sed a seipso in seipsum sententia damnationis prolata, hoc solum in omni vita sua præclare egisse dijudicatum est. Quia nimirum si, se ipso damnante, episcopi absolverent, pœnam sceleris ejus incurrerent.

« Si, inquit, Magnus Leo papa, omnes sacerdotes et mundus assentiat (sic) damnandis, damnatio consentientes involvit, non prævaricationem consensus absolvit. Hoc enim Deus omnium indicavit, qui peccantem mundum generali diluvio interemit. » Et papa Gelasius: « Error qui semel est cum suo auctore damnatus, in particeps quolibet prævæ communionis effecto execrationem sui gestat et pœnam. »

Excluso itaque illo ab Remensi ecclesia, mihi reluctanti, multumque ea quæ passus sum, et adhuc patior, formidanti, a fratribus meis Galliarum episcopis hoc onus sacerdotii sub divini nominis obtestatione impositum est. Quod si forte quidpiam a sacris legibus deviatum est, non id malitia, sed temporis importavit necessitas. Alioqui tempore

hostili omne jus omneque licitum cavere, quid est aliud quam patriam perdere, et necem inferre? Silent equidem leges inter arma, quibus ille Odo feralis bestia ita hoc tempore abusus est, ut reverendissimos sacerdotes Dei quasi vilia mancipia caperet, nec ab ipsis sacrosanctis altaribus temperaret, commeatus publicos intercluderet.

Redeo ad me, reverendissimi patres, cui specialiter ob salutem pereuntis populi, totiusque reipublicae curam, mors furibunda cum suis incubuit co-

piis. Hinc dira egestas; horrea et apothecas armata manus sibi vindicat: illic fortis gladius, intus pavor dies ac noctes reddiderunt insomnes. Sola vestra auctoritas, ut tantorum malorum levamen fieret, exspectata est, quae tantam vim habere creditur, ut non solum Remensi, sed etiam omni ecclesiae Gallorum desolatae et pene ad nihilum redactae subsidio esse valeat. Quod divinitate propitia exspectamus et ut fiat, omnes in commune oramus (27).

CONCILIUM RAVENNATENSE

A GERBERTO archiepiscopo habitum anno 997, de multis ad disciplinam ecclesiasticam spectantibus (28).

(Apud. Labb. *Conc.* tom. IX, pag. 709.)

Perpetuo regnante Domino nostro Jesu Christo, B tempore pii Caesaris Ottonis III, in anno II imperit ejus, indictione XI, sub imagine Salvatoris, infra valvas majoris ecclesiae Ravennatensis, Gerbertus, ejusdem ecclesiae praesul, residens cum pluribus episcopis et presbyteris ecclesiae memoratae, astantibus diaconibus et cuncto clero, dixit:

I.

« In sancta ac Ravennate Ecclesia, cui divina dispensatio praesesse me voluit, dudum consuetudo est valde reprehensibilis orta, ut subdiaconus corpus Domini, quod formatum appellant, tempore consecrationis episcoporum, ipsis vendant episcopis, et chrisma vendant archipresbyteris annualiter parochiae vestrae. in quibus apparet venditio Filii Dei, et venditio Spiritus sancti. Qua de re praesenti decreto C constituo ut in hac sede et in his omnibus quae ad nos pertinent, ulterius minus fiat. » Quod omnes statuentes laudarunt. Et dixit: « Si quis autem contra hoc decretum ausus fuerit attentare, anathematis; » et responderunt omnes: « Amen. »

II.

« Statuimus etiam ut annualiter in festo sancti Vitalis omnes archipresbyteri ad nos pertinentes, pro respectu sedis, subdiaconis nostris annualem censum persolvant solidos duos, et quicumque concesserit censualiter, sentiat ultionem, arbitrio primorum hujus Ecclesiae. » Et ab omnibus est laudatum.

III.

« Et quamvis antiquitus sit statutum ut nemo episcopus alterius clericum sine eo mandante litteris

recipiat, aut ecclesiam [f. deest dedicet] in alterius diocesi, vel per acceptam, sive promissam pecuniam; sed neque illum [f. deest promoveat] quem probabilem ad officium non inveniat, aut immatura aetas vel crimen excludit; nec illum quem inscitia coerceat, vel leges infamia damnent, aut debilitas vel imminutio membrorum cohibeat, seu quem abjecta officia vel ministeria deformia notant, vel quem turpis lucri cupiditas abjicit, vel contra leges prohibito; neque ullum eorum, quos neophytos dicunt, bigamos, curiales, vel laicos, vel eorum qui in canonibus et legibus cohibentur: unde competere non ambigimus ut praesenti concilio priscorum Patrum sanctiones firmantes teneamus, ut nemo nostrum ecclesiam vel aliquando oratorium in alterius diocesi dedicare attentat sine permissu et consensu episcopi ad quem pertinet ipsa diocesis; neque alterius diocesenses vel parochianos recipere aut promovere seu retinere praesumat, sine canonicis epistolis quas Nicæna synodus, apud Bithyniam congregata, sancivit Latino more recitari formatas; et ut nulli sacris permittat ordinibus, nisi quem aetas, vita, doctrina, mores, auctoritas canonica commendat atque legalis. Ut autem haec sanctio per omnia firmior teneat, et ut hoc indignis non concedatur, sub anathematis obligatione nosmetipsos constringimus et successores nostros episcopos qui contra haec decreta praesumpserint. Et si quis sacri ordinis de sepultura mortuorum aliquid acceperit, nisi forte quae sponte ab amicis vel propinquis mortuorum ecclesiae fuerint collata, hac maledictione teneantur obnoxii. »

(27) Labbe, tom. IX, col. 747; Hardouin, tom VI part. 1, col. 733; Marlot, tom II, pag. 54.

(28) Huic synodo interfuisse Ottonem Imp, ait Rubeus, Hist. lib. v; sed ex his actis falsi convincitur. Quam vero refert Rivesius in Historia conciliorum, synodum Ravennae hoc ipso anno habitam, Gerberto praeside, in qua Hugonem abbatem Farfensem, ini-

que et simoniace ingressum, poenitentiam egisse ait, et Arnulfo Mediolanensi papatum ablatum, nullum ejus appareat hoc anno vestigium; at neque tunc Arnulfus ullus erat Mediolanensis archiepiscopus, cui papatus auferretur. Nam Arnulfus primus obiit anno 975, Arnulfus vero secundus anno tantum 999 archiepiscopatum iniiit. Gabriel COSSAAT.